

Staatsbosbeheer Regio West
Naritaweg 221, 1043 CB Amsterdam
T 020-7073700
www.staatsbosbeheer.nl

De Grebbelinie

In de Beheerseenheid Heuvelrug Zuid

Wandelen

Wandelend over de Grebbelinie

Lopend over de Grebbelinie kun je niet anders dan terugdenken aan het waterrijke en strijdbare verleden van dit gebied. Aan de moeizame pogingen om voldoende verdedigingswater te krijgen, aan de vele soldaten die hier waren gelegerd, de vijand uit het oosten en de lachende Fransen over het ijs. Het krijgsveld is alom, maar gelukkig toont zich ook een natuurlijk heden. Luid zingende vogels, kleurrijke vlinders en amfibieën bewonen nu dit ooit zo drassige land. Mijmeren op de dijken, uitkijken over het weidse land en genieten van de stilte: de Grebbelinie.

Tweede Wereldoorlog

De Grebbelinie is een van de waterlinies die vanaf de 17e eeuw in ons land werden aangelegd. Hoewel de Grebbelinie pas rond 1741 serieus gestalte kreeg, was al veel eerder duidelijk dat de moerasachtige Gelderse Vallei vijanden op afstand zou kunnen houden. Men bouwde al een enkele schans bij Woudenberg. Halverwege de achttiende eeuw lag er een goed ontwerp op tafel en kon men aan het werk. Doel was een goede linie te maken tussen Spakenburg en de Nederrijn bij Rhenen. De linie is daarna geregeld aangepast.

Inundatie

Het principe van een waterlinie is inundatie. Door de aanleg van een ingenieus stelsel van dammen, dijken en sluisjes wordt het mogelijk gemaakt een gebied onder water te zetten. Bij de Grebbelinie verwachtte men de vijand uit het oosten en dus kon oostelijk van de linie worden geïnundeerd. Sommige plekken (grotere dijken, natuurlijke heuvels) lagen te hoog boven het land om onder water te zetten. Omdat de vijand hier door de linie heen zou kunnen breken, bouwde men er verdedigingswerken zoals schansen en forten. Als de vijand dreigde, werden de sluisen opengezet en liep het land onder water. Veertig centimeter was genoeg. Met zo'n laagje water kon de vijand – zwaar bepakt en voorzien van materieel – de obstakels in het land niet meer zien waardoor hij al te makkelijk struikelde en 'ontspoorde'. Varen ging evenmin; veertig centimeter was daarvoor te weinig. De Grebbelinie is niet vaak in stelling gebracht. Wel bij de Pruisische dreiging in 1806 en rond 1874 als voorpost voor de grotere Nieuwe Hollandse Waterlinie. In de Tweede Wereldoorlog speelde de linie een belangrijke rol. Het verdedigingswerk was destijds

De Lunterse Beek moest het water leveren voor de inundatie.

sterk verwaarloosd dus moest het eerst worden opgeknapt. Bij kwetsbare punten werden bunkers geplaatst. In deze bomvrije onderkomens konden manschappen en materieel worden 'gestald'. Soldaten namen hun positie in op de linie, het land werd onder water gezet en op de 12e mei 1940 vielen de Duitsers aan vanuit Veenendaal-De Klomp. Ook de Grebbeberg, vanwege de hoogte een kwetsbaar punt, kwam onder vuur te liggen. De Hollanders vochten voor hun leven en hun vaderland, maar het mocht niet baten. De linie werd na twee dagen door de Duitsers ingenomen.

Natuurrijk

Na de oorlog was het gedaan met de militaire belangstelling voor de Grebbelinie en kon ze aan een nieuwe toekomst beginnen, nu als natuur-

gebied. Het verdedigingswerk is met zijn lange dijken een prima ecologische verbindingzone. Vlinders, vogels en kleine zoogdieren kunnen in de beschutting van de dijken zich van het ene leefgebied naar het andere verplaatsen.

Staatsbosbeheer beheert een deel van de linie. Voor de amfibieën heeft het onder meer bij het Werk aan den Engelaar nieuwe poeltjes gemaakt. Op de oude dijken en kades zijn her en der bomen gekapt om jonge loofbomen en struiken de ruimte te geven. Zo ontstaat er een natuurlijke variatie in leeftijd en een aangename afwisseling in soorten. De linie mag dan ooit decor zijn geweest van oorlogen en gruwelijke gevechten, nu is ze een vreedzame, aangename 'lijn' waar u ijsvogels, groene kikkers, puttertjes en fladderende vlinders kunt ontmoeten. En kijk ook eens naar de mossen op de bomen; door het vocht gedijen ze uitstekend in allerlei verschijningsvormen.

De wandelroute is niet afzonderlijk gemarkeerd. U volgt grote delen van het 'Utrechtpad' en op sommige stukken de NS-wandelroute Grebbelinie. Het Utrechtpad is met rood/gele stickers en verfstrepen gemarkeerd, de NS-route is eveneens rood/geel met een NS-teken.

De wandeling begint bij restaurant De Dennen aan de Utrechtseweg (N224). Steek de weg over en ga de dijk met bomen op. U kruist de Lunterse Beek.

Beek

De Lunterse Beek kon vroeger ver buiten haar oevers treden. De graslanden rondom waren nat en bloemrijk. In 1950 is de beek gekanaliseerd waardoor de bloemen- en amfibieënrijkdom verdween. Op de kruising van de beek met de dijk werd in 1799 als

onderdeel van de linie het Werk aan den Engelaar gemaakt. Het werk – hoge wallen met grachten – moest het sluisje in de Lunterse Beek beschermen. Met dat sluisje kon het gebied ten oosten ervan onder water worden gezet. Ook diende het Werk als verdedigingspost in de weg die de dijk doorsnijdt. Steek de weg over en ga rechtdoor (geel/rood NS).

Kommen

De Groeperkade is in de 18e eeuw in twee gedeelten aangelegd. Het was een van de zes dwarsdijken van de linie. Het onder water zetten van het land bleek hier in de Gelderse Vallei namelijk niet eenvoudig. Het water moest uit de Nederrijn komen en slechts zelden was de rivierwaterstand hoog genoeg. Daarom verdeelde men de linie in kommen door haaks op de hoofdliniedijk dijken aan te leggen. Kom voor kom kon men zo vol laten lopen. U komt voor de tweede keer bij een asfaltweg. Hier slaat u linksaf. Volg steeds de rood/gele markering met het NS-teken.

Berg

Vanaf de weg heeft u een goed uitzicht op de Emminkhuizerberg links. Het is een relict uit de ijstijd; het ijs duwde hier de grond omhoog. Als hoog punt moest de berg in de Grebbelinie extra worden verdedigd. Daarom zorgde men voor twee tankhindernissen onder de Emminkhuizerweg plus een bunker. Ooit stond er een kapelletje van het Karthuizer klooster dat de berg in 1533 in eigendom kreeg. De vredige sfeer uit die tijd heerst nu weer. U steekt twee keer het spoor over. Na de tweede keer slaat u linksaf en loopt pal noordelijk. U blijft de geel/rode stickers volgen.

Scherpenzeel

De Dennen
Start

N224

Werk aan den
Engelaar

Groeper Kade

Renswoude

Lunterse Beek

Werk aan de
Daatselaar

Slaperdijk

Veenweg

N224

Emminkhuizen

Meeuwen-
kampje

Batterij op de
Schalmdijk

Emminkhuizer
berg

A12

Veenendaal

Meeuwenkamp

Nabij het spoor maar verscholen achter bomen, ligt het Meeuwenkampje, een reservaat van Staatsbosbeheer. Hier komt zuiver en voedselarm kwelwater omhoog waardoor er orchideeën, ratelaars en echte koekoeksbloemen groeien. Even verderop ziet u de Batterij op de Schalmdijk, onderdeel van de linie. Op de aarden wallen stonden destijds kanonnen, de gracht lag erachter en de soldaten hielden ervoor de wacht. De betonnen bunkers zijn uit de Tweede Wereldoorlog. Bij een voorrangsweg (N224) buigt de NS-route rechtsaf (aftakking), maar u gaat rechtdoor en volgt de markering van het Utrechtpad, geel/rode stickers.

Slaperdijk

Staatsbosbeheer beheert de met bomen begroeide Slaperdijk. In het voorjaar kunt u hier de melodieuze zang van roodborst en winterkoning horen. De dijk werd al in de 17e eeuw opgeworpen om Utrecht te beschermen bij doorbraken van de Rijn dijk te Rhenen. Ongeveer een kilometer na de voorrangsweg ziet u een gerestaureerd bakstenen sluisje in de dijk. Door het sluisje dicht te zetten, liep een van de kommen van de linie vol. De betrekkelijkheid van het waterverdedigingswerk bleek in 1795. Het had flink gevoren zodat de invallende Fransen lachend over het ijs in de kommen liepen.

Daatselaar

U blijft kade volgen en komt bij het Werk aan de Daatselaar, een weelderige begroeid stelsel van aarden wallen die een terrein omsluiten. Het Werk moest de kruising van de Slaperdijk en de Groeperkade beschermen. Lopend op de aarden wallen

– hierop stonden de kanonnen – ziet u het midden-terrein waar vroeger zo'n veertig soldaten bivakkeerden. Het was een oncomfortabel en soms penibel avontuur. De Schans was vervallen, maar samen met de stichting Menno Coehoorn heeft Staatsbosbeheer deze in de jaren tachtig gerestaureerd. De grachten rondom zijn uitgegraven en de aarden wallen hersteld. Het kwelwater in de grachten is schoon; goed voor planten en amfibieën. U blijft de rood/gele markering volgen en komt vanzelf weer terug bij restaurant De Dennen.

Praktisch

- De wandelroute Grebbelinie is 15 kilometer lang en begint bij restaurant De Dennen aan de Utrechtse Weg (N224) in Renswoude. De route volgt een groot deel van het rood/geel bewegwijzerde Utrechtpad.
- Honden zijn aangelijnd welkom.
- Meer informatie vindt u op www.grebbelinie.nl.
- Het Meeuwenkampje is in verband met de kwetsbaarheid van de vegetatie niet opengesteld. Staatsbosbeheer houdt er soms excursies.

Meer informatie bij Staatsbosbeheer Heuvelrug-Zuid, telefoon 0343-431360 of www.staatsbosbeheer.nl.